

КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ ПАНГАЛО

(до 130 річчя від дня народження)

Костянтин Іванович Пангало (Пангалос), видатний вчений у галузі генетичних ресурсів баштанних культур, друг і соратник М. І. Вавілова, народився 2 жовтня 1883 р. у м. Харкові. Він був старшою дитиною у сім'ї комерсанта І. К. Пангалоса, грека за національністю, і М. В. Ремізової – троюрідної сестри відомого письменника О. М. Ремізова. Освіту одержав у Москві, спочатку в Александрівському комерційному училищі, потім у Московському сільськогосподарському інституті, який закінчив у 1908 р. Короткий час працював у Донському політехнічному інституті, а з 1910 р. – практикант селекційної станції Московського сільськогосподарського інституту. У 1911 р. відряджений для вивчення досвіду селекційної та насінницької справи до Німеччини, Швеції, Данії, Австрії. Після повернення у 1912 р. очолив контрольно-насінницьку станцію Московського товариства сільського господарства. К. І. Пангало проводить дослідження, розробляє методики, публікує низку статей з насінництва, яка лягла в основу його першої книги «Введение в сортоводство» (1920).

У 1920 р. він переїжджає до Ташкента, де обирається професором кафедри селекції сільськогосподарського факультету Туркестанського університету і одночасно завідує Ташкентською станцією городних рослин. У цей період К. І. Пангало знайомиться з М. І. Вавіловим і активно співпрацює з ним. У 1922 р. К. І. Пангало було запрошено на посаду завідувача Туркестанського відділення Відділу прикладної ботаніки Державного інституту дослідної агрономії, де він працює разом з відомими вченими, у подальшому ВІРовцями Г. С. Зайцевим, Г. М. Поповою, О. К. Фортунатовою. У 1925 р. Костянтина Івановича було затверджено на посаді зберігача музею Московського бюро Всесоюзного інституту прикладної ботаніки та нових культур і у тому ж році він став завідувачем цього бюро. У наступному році М. І. Вавілов запросив його до Ленінграду, де К. І. Пангало очолив організовану за його участі секцію баштанних культур, якою керував понад 20 років. Одночасно він був асистентом, а потім професором Ленінградського сільськогосподарського інституту. Він розробив систему підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема аспірантів, яка довела свою ефективність: багато вихованців Костянтина Івановича стали надалі провідними вченими ВІРу.

К. І. Пангало разом із співробітниками проводили на Середньоазіатській дослідній станції ВІР дослідження колекції баштанних культур – гарбуза, кавуна, дині, огірка, лагенарії, люфи та ін. За порівняно короткий період колекцію було вивчено, систематизовано і оцінено з точки зору забезпечення вихідним матеріалом селекції і сільськогосподарського виробництва, поповнено новими зразками як місцевого, так і зарубіжного походження. Результати було узагальнено у спеціальному томі видання «Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции» (1930. Т. 23, вип. 3). Про фундаментальність видання говорять назви поміщених у ньому статей: «Бахчеводство СССР и мировой сортимент бахчевых культур», «Сорта русских дынь и их происхождение», «Арбузы Северного полушария», «Новый вид культурной тыквы». Ці та інші праці мали велике значення для наступних досліджень з систематики та агроєкології гарбузових культур. За заслуги у розробці наукових основ баштанництва К. І. Пангалу у 1936 р. було присуджено вчений ступінь доктора біологічних і сільськогосподарських наук без захисту, його було затверджено у званні професора. На той час ним було опубліковано більше 50 праць. М. І. Вавілов високо цінував його як вченого і організатора, характеризує його як кращого у Союзі спеціаліста з баштанних (1934).

К. І. Пангало брав найактивнішу участь у підготовці фундаментального видання «Теоретические основы селекции растений», яке створювалось під безпосереднім керівництвом М. І. Вавілова. У розділі «Селекція баштанних культур» уперше подано теоретичні основи селекції баштанних культур. Відображено результати комплексного вивчення найбагатшої колекції цих культур у напрямках географії, систематики, мінливості, біології цвітіння, генетики статі, представлено основні напрямки селекції гарбузових культур, які не втратили

свого значення понині. Таблиці порівняльної морфології *Cucurbitaceae*Juss. відображають мінливість 170 ознак у 19 видів і є ілюстрацією закону гомологічних рядів у спадковій мінливості. Запропонована К. І. Пангалом схема мінливості ознак була включена до обох видань «Керівництва з апробації баштанних культур» (1959, 1984). На початок 1940 р. світова колекція баштанних культур налічувала близько 10 000 зразків. Після арешту М. І. Вавілова почався тиск на К. І. Пангала як його друга і одного з найбільш вірних соратників. У 1946 р. він був примушений на запрошення Ради Міністрів Молдавії перейти до Овочево–картопляної зрошувальної дослідної станції (м. Тирасполь; нині Придністровський науково–дослідний інститут сільського господарства) на посаду завідувача відділу баштанних культур. Тут він до кінця життя очолював усю роботу з баштанних культур у Молдавській республіці, приділяючи основну увагу селекції та насінництву.

К. І. Пангало займався проблемою еволюції баштанних культур. Він виділив новий вид гарбуза *Cucurbitamixta*Pang.; описав новий монотипний рід *Praecitrullusfistulosus* (Stocks) Pang., який раніше розглядався як різновидність *Citrullusvulgaris*Schrad., що є ендеміком Індії. Установлено закономірності формування статі у гарбузових рослин, детально розроблено систематику дині, освітлено низку питань селекції та насінництва баштанних культур. Виключно важливе значення має стаття «Пол и цветение у возделываемых *Cucurbitaceae*» (1943). Усі дослідження, що проводились пізніше, з генетики статі, сортового насінництва, гетерозисної селекції баштанних культур базувались на цій роботі, яка нині є класичною. Першим з ботаніків К. І. Пангало систематизував середньоазіатські дині з унікальними у кожному оазисі сортами.

Більше за інші культури цікавила Костянтина Івановича диня. Перша його робота «Диня Туркестана» вийшла у 1925 р. У 1928 р. опубліковано перше видання, а у 1958 р. друге видання монографії «Дини», у якій дано основи класифікації культури. У 1937 р. вийшла у світ монографія «Бахчеводство СССР». Всього ним опубліковано понад 80 праць.

Теоретичні дослідження К. І. Пангала завжди мали практичну спрямованість. Ним разом із співробітниками створено та поліпшено понад 50 сортів, з яких 25 було районовано. Деякі сорти: кавун Хаїт-Кара, гарбуз Кашгарський, низка сортів дині – були у виробництві до кінця ХХ ст.

К. І. Пангала високо цінили фахівці у різних країнах світу. Його роботи використали автори таких фундаментальних видань як “Cucurbits” (Т. Whitaker, G. Davis, 1962), “GenesoftheCucurbitaceae” (R. W. Robinson, H. M. Munger, 1976), у публікаціях монографів *Cucurbitaceae*С. Jeufry (1962-1966), І. Гребенщиков (1986).

К. І. Пангало був всебічно одарованою людиною: писав вірші, добре грав на скрипці, був талановитим режисером і актором, виступав у любительських спектаклях. Його книги «Главы моей жизни», «Н. И. Вавилов как человек и ученый», «К. А. Тимирязев» належать до кращих прикладів біографічної літератури. За заслуги у розвитку баштанництва К. І. Пангало був нагороджений орденами «Знак пошани» та Трудового Червоного Прапора (1949), грамотою Верховної Ради Узбекистану (1944). У 1954 р. йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки Молдавської РСР».

Помер К. І. Пангало у Тирасполі 5 травня 1965 р. Ім'я його залишиться навічно у когорті класиків науки і вірних вавіловців.

Р.Л. Богуславський

провідний науковий співробітник НЦГРРУ,
кандидат біологічних наук